

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО
АГРОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ФРАНЦІЇ:
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ**

Рибачек В. К.

ВСТУП

Зростання рівня урбанізації, підвищення якості життя, зменшення родючості ґрунтів та посівних площ у світі, широке застосування генномодифікованих видів насіння, загострення світової екологічної кризи – все це обумовлює високу зацікавленість країн світу до розвитку органічного агровиробництва. У сучасних умовах особлива увага приділяється виробництву здорової продукції харчування без шкоди для організму людини. Можна стверджувати, що розроблена у США і деяких країнах Європи понад 30 років тому нормативна і законодавча база виробництва органічної продукції дозволила сформувати сучасний ринок органічної продукції, обсяги якого становлять від 7% до 10% загальносвітового ринку сільськогосподарської продукції. Світова практика також свідчить, що ринок органічної продукції зростає щорічно на 10-15%, а попит на його продукцію перевищує пропозицію¹. Згідно з Постановою Ради ЄС № 834/2007, органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин і процесів². Франція є одним із європейських та світових лідерів з виробництва та споживання органічних харчових продуктів. Понад 98% продукції, виробленої у Франції, відповідає стандартам ЄС щодо безпеки харчових продуктів, що забезпечує високий рівень продовольчої безпеки в країні. Франція також активно підтримує розвиток органічного виробництва, яке використовувало 8% загальної площі сільськогосподарських земель у 2023 р., обсяг її органічного ринку становив 12,1 млрд євро, а частка

¹ Негода Ю.В., Гузь М.М. Ринок органічної продукції в Україні/ Економіка і суспільство, 2023. (54). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-34>.

²Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄС) № 2092/91. URL: https://www.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf

споживання органічних харчових продуктів домогосподарствами склала 5,6%. Слід підкреслити, що понад 80% всієї органічної продукції виробляється всередині країни, а французи витрачають на органічні продукти приблизно 176 євро на рік.³

У 2023 р. частка органічної продукції у загальному сільськогосподарському виробництві України становила 1,44%, а її експорт до Франції, досяг 4,4 млн доларів США. Україна ось уже шостий рік входить у ТОП-5 країн-постачальників органічної продукції до країн ЄС, а у 2023 р. частка української органічної продукції в загальному обсязі імпорту до ЄС становила 7%.⁴

Таким чином органічне агровиробництво посідає значне місце у сучасних і майбутніх стратегіях розвитку сільського господарства України та Франції, що пов'язано зі зменшенням негативного впливу на земельні ресурси (через зниження та відмову від використання хімічних добрив і пестицидів), збереженням біорізноманіття та покращенням якості ґрунтів, забезпеченням населення, особливо дитячого, «чистими» продуктами харчування та підвищенням зайнятості як сільського, так і міського населення внаслідок організації певної мережі продажу органічної продукції. Звичайно, що перехід на органічне сільське господарство вимагає значних початкових інвестицій, а також потребує вирішення питань, пов'язаних з сертифікацією, маркетингом та розподілом продукції. Розвиток органічного сільського господарства значною мірою залежить від розвитку законодавчої бази органічного агровиробництва, векторів розвитку продовольчої безпеки, а також державного заохочення та підтримки.

Незважаючи на достатньо значний обсяг наукового висвітлення даної тематики у світі та розглядаємих країнах, порівняльний аналіз формування законодавчої бази в них здійснюється вперше.

Метою даного дослідження є здійснення ретроспективного аналізу формування законодавчої бази органічного виробництва агропродукції та його розвитку у Франції з можливостями використання французького досвіду в нормативно– правовому забезпеченні та розвитку органічного ринку України.

³ Світ органічного сільського господарства станом на 31.12.2023. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-retail-sales-in-europe-2025/>

⁴ Імпорт органічної агропродовольчої продукції до ЄС: Ключові досягнення 2023 року. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2024/07/agri-market-brief-23-organic-imports_ua.pdf.

1. Досвід формування законодавчо-нормативної бази органічного виробництва та його особливості розвитку у Франції

Незважаючи на формування ідей та теорій органічного землеробства у світі впродовж 20-40 – х років минулого сторіччя⁵, французом Енрі Шарль Жоффруа у 1946 р. була опублікована дещо незвична для свого часу праця про натуральні продукти, гігієну і здорове харчування. Його ідеї знайшли відклик у серцях багатьох товаровиробників країни. Невдовзі утворився кооператив з виробництва чистих від хімічних добавок сільськогосподарських продуктів, який переріс у фірму «Ля ві клер» («Ясне життя»). Вона й почала продавати цілком безпечні для здоров'я природні харчі. Екологічно ж чисту сировину поставляли фермери, які в письмовій формі зобов'язувалися не застосовувати хімікатів. Дедалі більше відкривали нових магазинів фірми – у Франції, Бельгії, Швейцарії, Японії та інших країнах. Кількість найменувань продуктів, пропонованих споживачам, довели до 1300. Поряд з овочами та фруктами – усілякі витвори кондитерів, пекарів, куховарів, молокопродукти з елементами материнського молока, проросле зерно, пироги зі свіжозмеленого борошна, спечені на пальмовій олії, хліб з висівками, з насіння соняшнику, з горіхів і навіть лляний. Для ласунів – десятки видів нешкідливого шоколаду, конфітюри, десерти.⁶ Перша асоціація органічних фермерів Франції (Groupement des Agriculteurs Biologiques de l'Ouest, GABO) була створена в 1959 р., а в 1961 р., її перейменували у Французьку асоціацію органічного сільського господарства (Association Francaise d'Agriculture Biologique, AFAV).⁷

Деякі вчені зауважують, що запропонований напрям біологічного землеробства Лемер-Буше у 1964 р. у Франції можна вважати початком його розвитку у Європі – як системи органічного землеробства з відмовою від мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних речовин⁸. Але справжній розвиток почався у 1970-х роках завдяки руху за захист навколишнього середовища. У 1972 р. була створена Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху

⁵ Історія органічного землеробства. URL: <https://biochem-service.com.ua/blog/istoriya-organichnogo-zemlerobstva/>

⁶ У Франції «голубий сир» захищає закон/Урядовий кур'єр. 16.10.2025 р, URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/u-franciyi-golubij-sir-zahishaye-zakon/>

⁷ Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн: К.; 2013. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/03/FiBL_PossibilitiesOfStateSupport.pdf

⁸ Наукові основи виробництва органічної продукції в Україні: монографія / за ред. д-ра с.-г. наук, проф., акад. НААН Я.М. Гадзала, д-ра с.-г. наук, проф., чл.-кор. НААН В.Ф. Камінського. – К.: Аграрна наука, 2016. С.9.

(IFOAM), з цього ж року почали діяти перші французькі органічні стандарти.⁹

Отже, основними етапами формування законодавчої бази органічного виробництва у Франції можна вважати: виникнення перших екологічних асоціацій, появу перших французьких органічних брендів і стандартів, а також прийняття законодавства ЄС у 1990-х роках, що сприяло зростанню ринку та підтримці виробників.¹⁰

У 1980 р. Франція стала першою країною в Європі, яка ухвалила національне законодавство у сфері органічного сільського господарства. З того часу уряд Франції офіційно визнав органічне сільське господарство, створивши Національну комісію, відповідальну за організацію та розвиток органічного сільського господарства у країні. Раннє впровадження єдиного загального законодавства у цій сфері мало позитивний вплив на розвиток сектору, цей приклад було повторено іншими країнами-піонерами, наприклад, Данією. Державний логотип для маркування органічних продуктів “АВ” (органічне сільське господарство, Agriculture Biologique) був запроваджений у 1985 р. Звичайно, що в межах згаданого національного законодавства закріплювались вимоги до виробництва, обігу та маркування органічної продукції, які регулюються певними законами і нормативами. Закріплені стандарти застосовувались виключно у фермерських господарствах, що охоплювалися схемою надання грантів на конверсію, а згодом і агропромисловою програмою для органічного землеробства, і були юридично обов'язковими лише для тих фермерів, на яких поширювалася схема підтримки органічного землеробства.

Саме 80-ті роки можна вважати періодом стрімкого розвитку органічного сільського господарства в країні, яке було розвинене краще, ніж в інших країнах Європи. Ще у 1972 р. Асоціацією “Натюр та Прогрес” були опубліковані перші стандарти органічного сільського господарства, а у 1980-х рр. Франція стала найважливішим європейським постачальником органічних продуктів, адже 40% усіх площ в Європі, на яких велося органічне сільське господарство, були розташовані на території Франції.¹¹

⁹ Кльопова І.Г. Етапи становлення стандартизації та сертифікації сільськогосподарської органічної продукції в державах-членах Європейського Союзу/ *Актуальні проблеми держави і права*, 2021. URL: <http://www.apdp.in.ua/v91/11.pdf>

¹⁰ Органічні та локальні продукти в колективному харчуванні Франції – як це працює URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-and-local-food-in-catering-fr/>¹⁰

¹¹ Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн: К.; 2013. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/03/FiBL_PossibilitiesOfStateSupport.pdf

У 1991 р. Європейський Союз ухвалив загальноєвропейське законодавство щодо органічного виробництва (Постанову ЄС 2092/91), яке значною мірою відобразило принципи та визначення французького законодавства, спочатку щодо продукції рослинництва, а з 1999 р. також щодо продукції тваринництва.¹² Слід зазначити, що існує два суто французькі технічні регламенти, не охоплені Постановами ЄС 834/2007 та 889/2008: технічний регламент Франції CCF Bio French Organic Standard (затверджено Міжміністерським декретом від 5 січня 2010 р., опубліковано в Офіційній державній газеті Французької Республіки (Journal Officiel de la République Française, (JORF) від 15 січня 2010 р.) щодо органічної продукції тваринного походження (кролики, равлики, страуси, аквакультура) та технічний регламент щодо виробництва органічної сировини для кормів домашнім улюбленцям¹³.

Франція стала найпершою країною-членом ЄС, яка впровадила схему підтримки органічного сільського господарства в 1993 р. Завдяки регіональній структурі сільськогосподарської політики у Франції в різних регіонах впроваджуються різні заходи і види підтримки (в рамках певних параметрів, визначених на національному рівні). Раніше у Франції надавався пріоритет підтримці переходу на органічне виробництво, таким чином, органічні фермери отримували субсидії лише протягом перехідного періоду (максимум 5 років). Однак протягом періоду дії програми деякі французькі регіони (наприклад, Бретань, Іль-де-Франс та Пікардія) скористались новою можливістю здійснення платежів для підтримки, які виплачуються новоствореним органічним господарствам. У доповнення до субсидій фермери можуть також звертатись за податковим кредитом (національна схема), проте його не можна отримати одночасно з виплатами на підтримку ведення органічного сільського господарства. Для фермерів у Франції є доступними податкові кредити у сумі 2500 євро на ферму на рік, плюс 400 євро на гектар (не більше 4000 євро на ферму на рік)¹⁴.

Досить впевнено розвивалось органічне агровиробництва в країні в перше десятиліття третього тисячоліття. За даними дослідження Agence

¹² Милованов С.В. Правові засади регулювання органічного виробництва в країнах ЄС. / *Економіка АПК*. 2018. № 5. С.118

¹³ Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн: К.; 2013. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/03/FiBL_PossibilitiesOfStateSupport.pdf

¹⁴ Геральд Шварц, Хільтруд Ніберг, Юрн Сандерс, 2010, Кошти на підтримку органічного сільського господарства у країнах ЄС, спеціальний випуск журналу, №339, Інститут органічного сільського господарства імені Йоганна Генріха фон Тюнена, м. Гамбург, Німеччина (Schwarz, Gerald; Nieberg, Hiltrud and Sanders, Jörn, 2010, Organic Farming Support Payments in the EU. *Landbauforschung Sonderheft*, no. 339. Johann Heinrich von Thünen-Institut (vTI), D-Hamburg)

ВіО станом на кінець 2017 р. в органічному агровиробництві Франції налічувалося майже 3 млн підприємств і організацій, з яких 36,7 тис. є виробниками, при цьому частка французьких господарств, зайнятих в органічному сільському господарстві, становила 8,3%. Підприємства переробки, розподілу та імпорту налічували понад 17 тис. підприємства. Французькі органічні землі становили 1,78 млн га, що дорівнює 6,59% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення. А за оцінками експертів у галузі органічного сільського господарства задіяно майже 134,5 тис. працюючих. Споживання органічних продуктів також продовжувало зростати. У 2017 р. ринок органічних продуктів харчування досяг понад 8,3 млрд євро, а основними його продуктами були: продукти харчування (31%), свіжі фрукти та овочі (17%) та алкогольні напої (15%). Також виникла нова тенденція реалізація органічних продуктів через заклади громадського харчування (зокрема фруктові та алкогольні напої). Частка органічного тваринництва в порівнянні з загальною кількістю французької худоби складає майже 5,0% для корів (4,53% для корів яловичини та 5,40% для молочних корів), 7,09% для овець, 7,75% для кіз, 1,07% для свиней. Вирощування органічної птиці становило 1,40% від загальної кількості та курей птиці¹⁵.

У червні 2017 р. було представлено нову програму розвитку органічного сільського господарства, яка називається «Programme Ambition Bio 2022».¹⁶ Її бюджет був розрахований на 1,1 млрд євро і передбачалась діяльність за такими основними напрямками: 1) розширення використання земель для органічного виробництва до 15% до 2022 року; 2) збільшення розмірів видатків на допомоги для розвитку органічного виробництва до 6 млн євро з 2018 року за підтримки фонду організації «Avenir Bio»; 3) розвиток споживання та підтримка постачання органічних продуктів для всіх споживачів, включаючи найбідніших та найбільш уразливих груп населення; забезпечення 20% зростання постачання біопродукції в заклади громадського харчування до 2022 року; 4) переосмислення наукових пріоритетів; 5) гармонізація виробничих стандартів з європейськими та з 1 січня 2021 р. застосування нового європейського регулювання органічного сільського господарства. Ця програма була досить успішно виконана.

¹⁵ Статистика про органічний сектор Франції від Французького державного агентства розвитку та просування органічного сільського господарства “Агенція Біо”, 2017 р. (Agence Bio): URL: www.agencebio.fr/pageEdito.asp?IDPAGE=196&n2=130

¹⁶ Le Programme «Ambition Bio 2022» présenté à l’issue du Grand Conseil d’Orientation de l’Agence BIO URL: https://www.agencebio.org/sites/default/files/upload/documents/4_Chiffres/ActesEvenements/Autres/180625cp_-_programme_ambition_bio_2022.pdf

У 2018 р. ухвалено закон EGalim «Закон про збалансовані комерційні відносини в сільськогосподарському та продовольчому секторах» (з відповідними змінами), який містить 5 ключових напрямків:

- підтримка агровиробників за рахунок кращого перерозподілу доходу;
- покращення здоров'я та умов виробництва;
- покращення добробуту тварин;
- просування здорового, безпечного та сталого харчування;
- зменшення використання пластику в продовольчому секторі.¹⁷

На сьогодні Франція є одним із європейських та світових лідерів з виробництва та споживанням органічних харчових продуктів. За результатами 2023 р. органічний ринок країни становив 12,1 млрд євро, а частка споживання органічних харчових продуктів домогосподарствами склала 5,6%, при цьому французи витрачають на органічні продукти приблизно 176 євро на рік.¹⁸

У 2022 – на початку 2023 рр. спостерігалось уповільнення продажів, але вже в другій половині 2023 – на початку 2024 рр. почалось відновлення ринку. Франція друга країна в Європі та ЄС за площею сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво – 2,8 млн га за підсумками 2023 р. Виробництвом органічної сільськогосподарської продукції займається понад 61 тис. виробників та ще понад 20 тис. переробників. Майже 80% всієї органічної продукції виробляється всередині країни, а чисельність працюючих перевищує 135 тис. осіб, з яких 88,4 тис. це робітники на фермах, 28,9 тис. працює у сфері маркетингу і дистрибуції, 15 тис. – в управлінні і 2,2 тис. – у сфері консалтингу.¹⁹

За спеціалізацією найбільшу частку органічних господарств у Франції складала виноградники, рослинницькі господарства, що вирощують зернові, олійні та білкові культури, господарства, що вирощують загальні польові культури, і молочні господарства.²⁰

Щодо органів, які регулюють діяльність всіх операторів на ринку, то головним у Франції Національний інститут виробництва і якості.

¹⁷ Органічні та локальні продукти в колективному харчуванні Франції – як це працює. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-and-local-food-in-catering-ft/>

¹⁸ Інфографіка з щорічного довідника в галузі органічного сільського господарства, що містить інформацію з усього світу “Світ органічного сільського господарства 2025” станом на 31.12.2023. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-world-market-2025/>

¹⁹ Курс на «органіку»: як Франція бореться з безробіттям. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-world-market-2025/> <https://news.agro-center.com.ua/eco-farming/kurs-na-organiku-jak-francija-boretsja-z-bezrobittjam.html>

²⁰ Органічне сільське господарство в ЄС. Огляд сільськогосподарського ринку ЄС № 20 Десятиріччя органічного зростання Січень 2023 https://orprints.org/id/eprint/55443/2/agri-market-brief-202-organic-farming-decade-of-growth_EU_ua.pdf

Акредитованим органом є можна вважати Акредитаційний комітет. Також функціонує 9 сертифікаційних органів, які сертифікують продукцію та виробників відповідно до загальних Європейських стандартів (ECOCERT France, CERTIPAQ BIO, BUREAU VERITAS Certification-QUALITE FRANCE, CERTISUD, CERTIS, BUREAU ALPES CONTROLES, QUALISUD, BIOTEK Agriculture, EUROFINS Certification). Сертифікація здійснюється відповідно до положень загального європейського законодавства з органічного сільського господарства, уособленому в наступних нормативно-правових актах (дані положення діють на загальних основах у всіх країнах Євросоюзу): – Постанова (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів; – Постанова (ЄС) № 889/2008 Комісії від 5 вересня 2008 року, що встановлює чіткі правила виробництва; – Постанова (ЄС) № 834/2008 щодо органічного виробництва, маркування і контролю; – Постанова (ЄС) № 1235/2008 від 8 грудня 2008 реалізації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 щодо імпорту органічних продуктів з третіх країн; – Постанова (ЄС) № 2018/848 – Нове органічне регулювання. Також французьке законодавство включає й власні специфікації: – специфікація щодо органічного виробництва сільськогосподарських тварин та доповнення до положень Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 та Постанови Комісії (ЄС) № 889/2008; – специфікація «корм для тварин на основі сировини методом органічного виробництва»; – технічні характеристики побутового обслуговування комерційного характеру; – специфікація щодо розведення кроликів, кабачків, равликів та страусів (відома як «CCF Bio»). Тут доцільно згадати про класичний французький сир, який виготовляється за суворими правилами АОС Roquefort. Для його виробництва використовується лише незбиране сире овече молоко від овець породи Лакон, вирощених у регіоні Рокфор, де природні умови печер ідеально підходять для ферментації. Цей «голубий сир» має насичений смак, яскраво виражений аромат та неповторну кремову текстуру з блакитними прожилками цвілі *Penicillium Roqueforti*. Він виступає єдиним сиром у світі, захищеним законами. По– перше, ще у 1550 р. верховна палата парламенту Тулузи прийняла декрет, згідно з яким заборонялось використовувати назву Рокфор для сиру, виготовленого не в окрузі Рокфордського монастиря. Винні піддавались економічним та судовим переслідуванням. По-друге, продовження цієї традиції спостерігаємо і в 20 ст.: з 1911 р. неодноразово видавались парламентські декрети щодо захисту бренду.²¹

²¹ Органічні та локальні продукти в колективному харчуванні Франції – як це працює.
URL:<https://organicinfo.ua/news/organic-and-local-food-in-catering-fr/>

Що стосується географічних особливостей розміщення органічного виробництва агропродукції у Франції, то воно поширено на сьогодні по всій території країни, з перевагою південних районів, де сконцентровані кращі природно-кліматичні умови, а також порівняно з центром та північчю має значно ширший вибір сільськогосподарських культур. Як зазначають французи, Нова Аквітанія на сьогодні є не лише найбільшим за площею регіоном (після адміністративної реформи 2014 р.), що формує значну частину ВВП країни і відомий на весь світ виробництвом вина, а й значним регіоном, де активно розвивається і підтримується органічне виробництво. У 2018-2020 рр. в регіоні розробили дорожню карту сталого та місцевого харчування, а у 2021 р. було підписано Пакт про стале та місцеве харчування, що містить цілі щодо розвитку виробництва та споживання органічних харчових продуктів до 2027 року. Так, планується збільшити майже вдвічі сільськогосподарські землі для органічного виробництва, досягнувши показника 18% від загальної площі угідь, 25% господарств регіону мають стати органічними (2022 – 14%), а в колективному харчуванні споживати 30% місцевих органічних харчових продуктів²². Адже, відповідно до законодавства з 1 січня 2022 р. громадське колективне харчування має пропонувати не менше 50% якісних продуктів, у тому числі не менше 20% органічних та 30% місцевих продуктів, які можуть мати інші знаки якості, – позначення місця походження (PDO) чи захищене географічне зазначення (PGI). Для досягнення цілей Уряд Франції пропонує підтримку шкільним їдальням на придбання обладнання, навчання персоналу тощо.

Що стосується шляхів реалізації органічної продукції у Франції, то вони різноманітні і включають прямі продажі з ферм (як для населення, так і в ресторани, шкільні заклади тощо), продаж у спеціалізованих магазинах органічних продуктів (мережа магазинів «Біокооп»), у спеціальних відділах супермаркетів. Можливий продаж і через приватних дистриб'юторів або прямі продажі через Інтернет – споживач тоді оплачує і продукт, і доставку його. Фермери створюють власні переробні підприємства або ж реалізують органічну продукцію у кооперативі з іншими. У великих містах, таких, як Тулуза, тричі на тиждень працюють так звані закриті ринки – виключно для «органіки», яку рано-вранці доставляють фермери.²³

Ще з 2012 р. в Новій Аквітанії почалось об'єднання місцевих виробників, ресторанів, закладів колективного харчування у кластер,

²² Органічне у Франції кількома цифрами. URL: <https://agriculture.gouv.fr/>

²³ У Франції «голубий сир» захищає закон/Урядовий кур'єр. 16.10.2025 р, URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/u-franciyi-golubij-sir-zahishaye-zakon/>

який би міг задовольнити потреби в локальних та органічних продуктах. Згодом Асоціація ІНТЕРБІО Нова Аквітанія запропонувала запровадити знак Territoire BIO Engagé – для територій, які мають щонайменше 15% сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво, та 22% органічних харчових продуктів у колективному харчуванні території (село, селище, територіальна громада). На сьогодні знаком Territoire BIO Engagé відзначено понад 400 громад та установ у 6 регіонах Франції, а Асоціація ІНТЕРБІО Нова Аквітанія допомагає громадам просувати органічні харчові продукти в публічні закупівлі, виробникам – об'єднуватись для створення колективних партій продукції, а колективним їдальням – готувати органічні продукти з найменшою кількістю відходів. Агентство Agence Bio запустило кампанію «C'est Bio La France!» для популяризації органіки як частини французької гастрокультури. Уряд хоче збільшити частку органічних земель з 10% до 18% до 2027 р. (програма Ambition Bio 2027), а частку органічного землеробства до 21% до 2030 р.²⁴

За видом продуктів ринок органічного агровиробництва Франції сегментується на: фрукти і овочі, молочні продукти, трави/спеції та приправи, м'ясо (включаючи ковбасні вироби), рибу і морепродукти, птицю та яйця, а також хлібо-булочні вироби, кондитерську продукцію, напої та вина. Так, найбільш популярними є фрукти та овочі (майже 40% загального обсягу органічної продукції); молочні продукти та яйця (15%). Швидко зростає попит на органічні продукти дитячого харчування та продукти з позначкою «fair trade» (безлактозні та безглютеніві). Отже, французькі споживачі все більше цінують **місцеві продукти** та звертають увагу на **користь для здоров'я, довкілля та смак**. Однак, ринок стикається з викликами, такими як **скорочення асортименту в супермаркетах та плутанина через альтернативні маркування**, що змушує уряд впроваджувати програми для підтримки органічного сектору.

Підтримка органічного сільського господарства здійснюється через програми розвитку та інновацій «Горизонт 2020» та «Горизонт Європа» (2014-2020 і 2021-2027 роки), а також Європейське інноваційне партнерство (EIP-AGRI) в рамках Спільної аграрної політики. Для збільшення споживання органічних продуктів в країні передбачені наступні заходи: просування органічного виробництва та логотипу «БІО»; просування органічного харчування та збільшення його частки в державних закупівлях; посилення органічного харчування в схемах

²⁴ Галуцьких Н. А., Дідорчук І. Л. Сучасні тенденції на світовому ринку органічних продуктів/ БІЗНЕС-ІНФОРМ, 2024. № 2. С. 23. URL https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-2_0-pages-20_26.pdf.

шкільного харчування; запобігання харчовому шахрайству та зміцнення довіри споживачів; поліпшення відстежуваності всіх ланок виробництва; сприяння залученню приватного сектору.²⁵

Протягом програмного періоду 2023-2027 років підтримку для переходу до органічного сільського господарства в країні буде збільшено на 36% (у середньому до 340 млн євро на рік) з метою подвоєння площ під органічним виробництвом.

2. Правове регулювання виробництва органічної продукції в Україні

Історія розвитку органічного виробництва агропродукції в Україні відносить нас до часів Радянської України, коли провідні керівники колгоспів та радгоспів почали застосовувати нові методи агровиробництва. Найбільш послідовним прихильником ґрунтозахисного безплужного обробітку у Полтавській області був керівник нинішнього ПП “Агроєкологія”, а раніше САТ “Обрій” у Шишацькому районі С.С. Антоненко. Обравши ґрунтозахисні технології вирощування сільськогосподарських культур на основі безплужного обробітку ґрунту з поступовою його мінімізацією на фоні застосування високих норм органічних добрив (понад 20 т/га. сівозмінної площі), ще в кінці 70-х років минулого століття керівництво господарства прийшло до висновку про можливість подальшої мінімізації обробітку ґрунту та поступово відмови від застосування синтетичних гербіцидів, засобів захисту рослин та мінеральних добрив. Таким чином господарство перейшло на шлях поступової біологізації землеробства, теоретичну основу якого було розроблено М. К. Шиколою та його науковою школою (О. Ф. Гнатенко, О.В. Демиденко, А.Д. Балаєв, М.Ф. Бережняк, М.В. Капштик, О.Л. Тонха та інші). 1978 р. вважається початковим щодо впровадження органічного виробництва на українських теренах та роком заснування Агроєкології.²⁶ На початку 21-го століття рослинницька галузь ПП “Агроєкологія” була повністю переведена на органічне агровиробництво і була сертифікована одним із органів сертифікації з надією на подальший експорт продукції закордон, і перш за все до країн ЄС та Швейцарії. Пізніше на органічне виробництво перейшли ряд господарств Саратського та Ренійського районів Одеської області, які були сертифіковані переважно органом сертифікації Контрол Юніон (представництво Голандської компанії Скал

²⁵ Копиця М.А. Основні тенденції розвитку аграрного законодавства ЄС: загальний огляд/ Аналітично-порівняльне правознавство <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/43.pdf>

²⁶ Етапи розвитку органічного виробництва. URL <https://organicinfo.ua/stages/>

Інтернешнл). У 1997 р. був прийнятий ЗУ №771/97-ВР від 23.12.97 «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»²⁷ та підписано договір між урядами України та Швейцарії щодо технічної та фінансової співпраці, завдяки якому з'явилась можливість розробки проектів технічної допомоги, зокрема, щодо розвитку органічного сільського господарства в Україні. Може тому в багатьох наукових дослідженнях саме 1997 р. вважається роком, коли було започатковане органічне виробництво в нашій країні. Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань надає постійну підтримку Україні в сфері органічного виробництва та розвитку органічного ринку, починаючи з 2004 року. Цікаво, що у 2003 р. по телеканалах УТ-1, УТ-2, Тоніс був показаний телевізійний публіцистичний фільм про органічне землеробство “Там, де закінчується місто”, створений Інформаційним центром «Зелене досье» за підтримки Офісу Радника з питань сільського господарства та природи Посольства Королівства Нідерландів в Україні.²⁸ Тож у 2003-2004 рр. деякі господарства у Вінницькій, Тернопільській, Київській та Луганській областях були переведені на органічне землеробство у формі пілотного проекту, що базувався на технічній допомозі з боку Швейцарського бюро співробітництва у межах проекту “Eco-Land: Sustainable Land Use in Ukraine”, започаткованого у січні 2003 року. На даний час близько 35 господарств різних форм власності, що опікуються даним проектом мають сертифіковане виробництво. Сертифікація здійснювалась ТОВ «Органік стандарт» та Інститутом екологічного маркетингу (ІМО, Швейцарія).²⁹

У 2004 р. була зареєстрована Асоціація учасників біовиробництва «БЮЛан Україна», пріоритетними напрямками роботи якої стало створення мережі органічних виробників в Україні, формування внутрішнього ринку органічної продукції, розробка законодавства та нормативно-правової бази для органічного виробництва в Україні та захист інтересів виробників органічної продукції.

У травні 2007 року проект ЗУ “Про органічне виробництво” був прийнятий Верховною Радою України у першому читанні. У ст. 3 проекту Закону зазначається, що держава визнає органічне сільськогосподарське виробництво та виробництво органічних продуктів харчування пріоритетним напрямком розвитку національної економіки та стратегії суспільного розвитку, оскільки воно сприяє

²⁷Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України № 771/97-ВР від 23.12.1997 р./ *Відомості Верховної Ради України*, 1998, № 19, ст. 98.

²⁸ Етапи розвитку органічного виробництва. URL <https://organicinfo.ua/stages/>

²⁹ Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн: К.; 2013. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/03/FiBL_PossibilitiesOfStateSupport.pdf

гармонійному розвитку національної економіки держави, вирішенню економічних, соціальних та екологічних проблем суспільства, збереженню національних культурних традицій, довкілля та здоров'я населення.³⁰ Також у цьому році був зареєстрований український орган сертифікації продукції “Органік стандарт”, який є акредитованим та включеним в офіційний перелік органів сертифікації, визнаних у Європейському Союзі, Швейцарії, Канаді, багатьох країнах пострадянського простору. І в цьому році перша органічна продукція (а це були крупи: ячна, пшенична, перлова) з'явилися на полицях великих супермаркетів Києва.³¹ Асортимент органічних продуктів на внутрішньому ринку країни постійно розширювався: з'явилися органічний хліб, молоко, ковбаси, фрукти, овочі, соки, напої, сиропи, джеми, мед та крупи. Почали відкриватися перші спеціалізовані магазини з продажу органічної продукції (перший «Натур Бутік» у столиці у 2008 р.), проводиться Всеукраїнські ярмарки органічних продуктів (перший у Львові у 2009 р., який став щорічним), а також демонструвати свою органічну продукцію на Міжнародних виставках (вперше у 2009 р. на 20-й ювілейній Міжнародній виставці органічного виробництва BioFach у Нюрнберзі) тощо.

Важливим кроком до повноцінного становлення органічної сфери в Україні була розробка Федерацією органічного руху України проекту Концепції державної Програми розвитку органічного виробництва в Україні³² за дорученням Міністерства аграрної політики України у листопаді 2008 р. У цьому документі задекларовано основні положення майбутньої Програми, яка формувалася для забезпечення сталого розвитку аграрного комплексу України шляхом підтримки ведення органічного виробництва як одного з важливих напрямів реалізації державної аграрної політики. Основні постулати даної Концепції використовувало Мінагрополітики при складанні наступних стратегій та програм розвитку аграрного сектору країни³³, а також вони допомогли виділити органічний напрям ключовим в актуальних питаннях

³⁰ Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні. URL: <https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2019/10/organicne-agrovirobnitstvo-novi-rinkovi-mozhливosti-ta-vikliki-dlya-virobnikiv-zerna-v-ukrajini.pdf>

³¹ Етапи розвитку органічного виробництва. URL: <https://organicinfo.ua/stages/>

³² КОНЦЕПЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРОГРАММЫ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ. URL: <https://agro-bio-tech.com.ua/index/koncepcija-gosudarstvennoj-programmy-razvitiya-organicheskogo-proizvodstva-v-ukraine/0-128>

³³ Про схвалення концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабміну України від 30.12.2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80/ed20151230#Text>

екологізації агровиробництва, підвищення добробуту селян й зміцнення експортного потенціалу нашої держави.

У 2013 р. сталася важлива і очікувана подія: був прийнятий ЗУ № 425-УІІ

«Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який вступив у дію з 09.01.2014 р.³⁴ і в який вже у наступному році були внесені значні зміни згідно із ЗУ № 191-VІІІ від 12.02.2015 р.³⁵. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р., № 587 були затверджені детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження.

Для більш ефективного розвитку українського агровиробництва та відповідності даної продукції світовим стандартам якості, ВР України був прийнятий новий ЗУ "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції" (№ 2496-VІІІ, набрав чинності 02 серпня 2018 р., вступив в дію з 02 серпня 2019 р.)³⁶ У розвиток даного Закону розроблено й прийнято 12 нормативно-правових актів, із яких 3 Постанови Кабінету Міністрів України та 9 наказів різного рівня, як наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970 "Про затвердження порядку (детальних правил) органічного виробництва та обліку органічної продукції", в якій відповідно до ч. 2 ст. 13 вищезазначеного ЗУ визначені детальні правила виробництва та обігу органічної продукції наступних галузей: органічне рослинництво (зокрема, насінництво та розсадництво); органічне тваринництво (зокрема, птахівництво, бджільництво); органічне грибівництво (зокрема вирощування органічних дріжджів); органічна аквакультура; виробництво органічних морських водоростей; виробництво органічних харчових продуктів (зокрема, органічне виноробство); виробництво органічних кормів; заготівля органічних об'єктів рослинного світу³⁷. Також Урядом України у 2019 р. було створено державну установу «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» – з метою підтримки українських виробників органічної продукції та сприяння формуванню іміджу

³⁴ Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України/ *Відом. Верхов. Ради України*, 2014. №20-21. Ст.172

³⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України/ *Відом. Верхов. Ради України*, 2015. №21. Ст. 133.

³⁶ Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції/ *Відомості Верховної Ради*, 2018, № 36, ст.275.

³⁷ Про затвердження порядку (детальних правил) органічного виробництва та обліку органічної продукції: Постанова Кабміну України від 23 жовтня 2019 р. №970/ *Урядовий кур'єр* від 06.12.2019. № 235.

надійного постачальника органічної продукції³⁸. У цьому ж році було затверджено державний логотип для органічної продукції (Наказ Мінагрополітики від 22.02.2019 р. № 67 "Про затвердження державного логотипа для органічної продукції", зареєстрований в Мін'юсті 14.03.2019 р. за № 261/33232 (із змінами, внесеними наказом Мінекономіки від 15.07.2020 р. № 1336, зареєстрованим в Мін'юсті 31.07.2020 р. за № 729/ 35012)³⁹, який використовується з 2016 р.

У 2020 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 87 "Порядок ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу" було впорядковано Реєстр операторів органічного ринку України, що формується на підставі інформації органів сертифікації та/ або реалізацію органічного насіння та/або садивного матеріалу; Реєстр органів сертифікації формується на підставі заявки підприємств, установ та організацій, які пройшли акредитацію в НААУ; Реєстр органічного насіння і садивного матеріалу, який формується на підставі інформації від оператора, який здійснює виробництво.⁴⁰ Також були прийняті накази Мінекономіки, які сприяли упорядкуванню та покращенню роботи як виробників органічної продукції (наприклад, розроблено перелік речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва), так і організації сертифікації органічного виробництва (наприклад, вимоги до матеріальної бази органів сертифікації), а також звітності щодо виробництва органічної продукції, її обігу та маркування тощо.

У 2020 р. були внесені зміни до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», які вперше надали виробникам органічної сільськогосподарської продукції можливість

³⁸ Етапи розвитку органічного виробництва. URL <https://organicinfo.ua/stages/>

³⁹ Про затвердження державного логотипа для органічної продукції: Наказ Мінагрополітики від 22.02.2019 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-19#Text>

⁴⁰ Порядок ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу: Постанова Кабміну від 12.02.2020 р. №87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2020-%D0%BF#Text>.

отримувати державну підтримку⁴¹ та зафіксовано довгострокові цілі щодо розвитку органічного виробництва в Національній економічній стратегії України на період до 2030 року⁴² та Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, де зазначено, що розвиток органічного виробництва є одним з пріоритетних напрямів середньострокової «зеленої трансформації» сільського господарства, а також, що органічне виробництво може відіграти важливу роль в адаптації до змін клімату і пом'якшенні їх наслідків, а також у збереженні біорізноманіття.⁴³

У 2022 р. стартувала Грантова програма «Підтримка органічного сектору в Україні», ініційована об'єднанням «Органічна Ініціатива» як реакція на повномасштабне вторгнення росії з метою підтримати виробників органічних продуктів, зберегти та посилити спроможності органічного сектору України у середньо– та довгостроковій перспективі. Також у цьому році внесено останні зміни до ЗУ “Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування”, які спрямовані на недопущення зупинення торгівлі органічною продукцією на території України, пов'язаного з неможливістю виконання вимог Закону, а також усунення перешкод для отримання українськими виробниками державної підтримки у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, набули чинності. А 23 вересня цього ж року Україна вперше відзначила Органічний день ЄС. Наприкінці року у Рівненській обласній військовій адміністрації відбулась презентація проекту «Розвиток органічного ягідництва в об'єднаних територіальних громадах», основна мета якого – створення експортних ланцюжків з постачання та переробки органічних ягід, активне поширення практичних і теоретичних знань з органічного землеробства для фермерів та студентів Рівненської області. Проект реалізується консорціумом у складі «Органік Лайф» (Німеччина) та «РСН Трейд» (Україна) у співпраці з Національним університетом водного господарства та природокористування (НУВГП) та Гощанським

⁴¹ Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України зі змінами і доповненнями. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t041877?an=474&ed=2020_10_16

⁴² Про затвердження Національної економічної стратегії України на період до 2030 року: Постанова Кабміну від 03.03.2021 р. №179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>.

⁴³ Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабміну від 15.11.2024 р. №1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

міжшкільним ресурсним центром (ліцей) на території об'єднаних територіальних громад Гощі, Корця, Острога та Привільного в рамках програми «Органічна торгівля заради розвитку в Східній Європі» (OT4D).⁴⁴

Отже, не зважаючи на виклики четвертого року повномасштабної війни, український органічний сектор демонструє стійкість і продовжує шукати нові можливості для розвитку. Органічні виробники впевнено відновлюють обсяги виробництва та реалізації продукції з вищою доданою вартістю на внутрішньому ринку, та водночас знаходять нові експортні напрями (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка розвитку показників органічного агровиробництва України у 2015-2024 рр.⁴⁵

Показники	Одиниці виміру	Роки			
		2015 р.	2020 р.	2023 р.	2024 р.
Площа органічного землеробства	тис.га	300	410,5	390,9	320
Кількість органічних операторів	одиниць	367	528	481	436
Обсяг внутрішнього споживання	млн дол. США	17,5	26	27	29
Обсяги експорту	млн дол. США	78 (2016 р)	205	245	141

Як свідчать дані табл. 1, на сьогодні в Україні функціонує 436 органічних операторів сертифікованих відповідно органічного законодавства ЄС та/або США (NOP). Органічний статус мають близько 350 тис. га сільськогосподарських земель, що становить приблизно 1,2% від загальної кількості сільськогосподарських угідь в Україні. Згідно з даними, вартість реалізованої української органічної продукції у 2024 р. зросла за рік майже на 8% і досягла близько 29 млн доларів США, а обсяги продажів становили 7, 6 тис. т. Звичайно, це небагато (всього **2% від загального продовольчого ринку**), тоді як у розвинених країнах частка органіки сягає 13%. Це пояснюється, в першу чергу, високою ціною в порівнянні зі звичайною продукцією, по-друге, **недостатньою обізнаністю споживачів** щодо переваг органічної продукції, а також

⁴⁴ Етапи розвитку органічного виробництва. URL <https://organicinfo.ua/stages/>

⁴⁵ Органічний день в Україні: нові ідеї, огляд ринку..... URL: <https://organicinitiative.org.ua/news/orhanichnyy-den-v-ukraini-novi-idei-ohliad-rynku-ta-nahorodzhennia-lideriv-reytnhu-top-20-providnykh-orhanichnykh-brendiv/>

обмеженим асортиментом у роздрібних мережах та супермаркетах. У структурі продажів на внутрішньому ринку перше місце займає молочна продукція (65%): переважно молоко і вершкове масло; на другому місці опинилися круп'яні та зернові вироби, борошно і насіння (18% з лідерством пластівців та круп); зростає споживання яєць, овочів та фруктів, напоїв тощо. Найулюбленішими виробниками на українському ринку є «Organic Milk» – український бренд, який вже більше 10 років виробляє органічну молочну продукцію; фермерське господарство «Дунайський аграрій», що спеціалізується в Одеській області на вирощуванні органічних овочів, фруктів, зернових культур, баштанних та коренеплодів, зокрема батату; волинське фермерське господарство «Старий Порицьк», яке у 2012 р. вперше отримало офіційний сертифікат відповідності вимогам органічного законодавства ЄС від «Органік Стандарт» з досить широкою номенклатурою товарів (понад 70 найменувань): зернові та молочні продукти, такі як сир, йогурт, масло, кефір, ряжанка, та пастеризоване молоко різної жирності тощо; «Сквирянка», що належить компанії «Сквирський комбінат хлібопродуктів» і з 2014 р. виробляє сертифіковану органічну продукцію; торгова марка «Organic Chicken», яка належить фермерському господарству «Домашня курочка» і є найбільшим виробником органічних яєць в Україні.⁴⁶ Слід підкреслити, що значна частина виробленої органічної продукції експортується, причому наша «органіка» найбільше представлена на ринку Європи. У 2024 р. український експорт становив близько **203,9 тис. тонн органічної продукції** на суму 141 млн дол США.⁴⁷ Провідними країнами-імпортерами стали Німеччина (62% експортерів), Польща (48%), Нідерланди (33%), Італія (31%) та Чехія (30%), а також Австрія та Франція. Основними покупцями у цих країнах є трейдери та переробники, що пояснює малу частку продукції, яка продається безпосередньо роздрібним (лише 10%) чи гуртовим мережам (всього 9%) за кордоном. Напряму з магазинами в інших країнах працює лише 3% українських експортерів. Також українські компанії надають велику увагу органічним виставкам: 19-23 жовтня громадською спільнотою «Ю-Фуд» спільно із Офісом та партнерами було вперше організовано Національний стенд України на міжнародній виставці SIAL PARIS 2024 у місті Париж, Франція. Український стенд об'єднав

⁴⁶ ТОП-10 виробників за обсягами реалізації органічної продукції на внутрішньому ринку України: URL: <https://brandstory.com.ua/rejtingi/organic-24-top-10-najvipznavanisih-organicnih-brendiv-ukraini>

⁴⁷ Україна увійшла до ТОП-5 країн з експорту органічної продукції до ЄС: що саме постачає. URL: <https://biznes.com.ua/ukraina-uvijshla-do-top-5-krain-z-eksportu-organichnoi-produktsii-do-yes-shcho-same-postachaie-6286/>

27 експортерів, серед яких – 6 експортерів органічної продукції. Серед органічної продукції були представлені крупи, мед, борошно, пластівці, овочі, консервовані овочеві вироби, ягоди, фруктові соки та інше.⁴⁸ До речі, перелік експортованої української органічної продукції нараховує понад 60 видів товарів, найпопулярнішими виставками є: SIAL у Франції – 37%, Fruit

Logistica у Німеччині – 11% та Gulfood в ОАЕ – 8%.⁴⁹ Але інституційна діяльність на внутрішньому ринку аграрної продукції залишається низькою. Так, згідно інформації Мінагрополітики станом на листопад 2024 р. лише 40 осіб отримали свідоцтво інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, а Національне агентство з акредитації України акредитувало лише 2 органи сертифікації.

Таким чином, ринок органічної агропродовольчої продукції України характеризується недостатньо сформованим інституціональним середовищем, відсутністю належної державної фінансової підтримки, диспропорцією між експортом органічної сировини та готовою продукцією, неефективною системою дистрибуції, низьким рівнем інформованості населення про переваги органічної продукції, домінуванням малих та середніх підприємств.⁵⁰ Але завдяки вигідному географічному розташуванню, близькості до провідних міжнародних покупців, поширенню родючих чорноземів і різноманітності природно-кліматичних зон, незважаючи на складні мілітаристські виклики, руйнацію багатьох логістичних схем і напрямів, наша країна, опановуючи досвід провідних європейських виробників органічної агропродукції таких, як Франція, поступово перетворюється на європейський центр органічного землеробства. А для цього, як наголошує Т. Висоцький, необхідно створити сприятливі умови для виробників, розширити площі органічних угідь та гарантувати якість продукції, яка користується попитом у ЄС та США.⁵¹

⁴⁸ Підсумки 2024 року в органічному секторі. URL: <https://organicinfo.ua/news/results-of-2024/>

⁴⁹ Тренди, виклики та перспективи розвитку: результати нового дослідження експорту органічної продукції з України. URL: <https://agroelita.info/trendy-vykylyky-ta-perspektyvy-rozvytku-rezultaty-novoho-doslidzhennia-eksportu-orhanichnoi-produktsii-z-ukrainy/>

⁵⁰ Яценко О., Завадська Ю., Яценко О. Агротрейдинг на глобальному ринку органічної продукції та перспективи для України. Bulletin of Sumy National Agrarian University. 2024. Vol. 2(98). pp. 20-27. <https://doi.org/10.32782/bsn.au.2024.2.4>

⁵¹ Україна увійшла до ТОП-5 країн з експорту органічної продукції до ЄС: що саме постачає. URL: <https://abiznes.com.ua/ukraina-uvijshla-do-top-5-krain-z-eksportu-orhanichnoi-produktsii-do-yes-shcho-same-postachaie-6286/>

ВИСНОВКИ

Правила органічного виробництва базуються на основних принципах органічного сільськогосподарського виробництва, затверджених IFOAM (Міжнародною федерацією руху за органічне сільськогосподарське виробництво) і враховані в національному ЗУ про органічне виробництво. Основними з них є :

- забезпечення збереження та відтворення родючості ґрунтів методами, які оптимізують біологічну активність ґрунтів, забезпечують збалансоване постачання поживних речовин для рослин, зберігаючи водночас земельні та інші природні ресурси, які використовуються при веденні органічного сільськогосподарського виробництва;
- забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва шляхом повторного використання залишків рослин та відходів тваринництва, що є центральною ланкою стратегії удобрення;
- підвищення саморегуляції та стійкості природних процесів для боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами через використання різноманітних взаємозалежних форм життя; а також селекції культур, сівозмін, сидератів, регулювання зрошування, обробітку ґрунту, використання біологічних препаратів тощо.
- відмова від використання генетично модифікованих організмів чи продуктів та речовин, які походять з них;
- запобігання забрудненню довкілля;
- заборона використання пестицидів та агрохімікатів, отриманих шляхом хімічного синтезу;
- гарантоване забезпечення всім сільськогосподарським тваринам умов утримання, що відповідним чином враховують основні аспекти їхнього природного поводження;
- забезпечення раціонального використання та належної охорони водних ресурсів;
- розвиток цінних і сталих водних екосистем та всіх форм життя в них;
- підтримка і розширення біологічних циклів у системі ведення господарства і переробки, включаючи мікроорганізми, земну флору і фауну, рослини та тварини;
- збереження генетичного біорізноманіття виробничих систем та їхнього оточення, включаючи захист рослин, диких птахів і тварин;
- гармонійна рівновага між рослинницькою і тваринницькою галузями виробництва.

Національне законодавство Франції стосовно органічного виробництва охоплює вимоги до виробництва, обігу та маркування органічної продукції, які регулюються певними законами та нормативними актами. Оператори, які відповідають цим вимогам, отримують сертифікат, що підтверджує їхню відповідність стандартам органічного виробництва. Французьке законодавство встановлює правила для всіх етапів виробництва та обігу органічної продукції, включаючи вимоги до маркування, що допомагає споживачам ідентифікувати органічні товари. У 1980 р. була розроблена законодавча

база, що захищає використання терміну «біологічне сільське господарство», а також інші його еквіваленти. Був запроваджений спеціальний знак якості АВ (Agriculture Biologique), який надається лише Міністерством сільського господарства, продовольства і рибальства. Так, цікаво, що азотні добрива підприємці отримують із курячого пір'я, фосфорні – із цукрового буряку, магній та кальцій – з водоростей. У 1991 р. законодавчу базу Франції було доповнено на рівні Європейського співтовариства – ухвалено нормативний документ стосовно способів біологічно чистого виробництва. Контроль умов виробництва здійснюють сертифікаційні органи, які затверджує державна влада. Отже, впорядкованою у країні є й система сертифікації, а оператори (виробники, переробники, імпортери) несуть відповідальність за дотримання законодавства та проходять сертифікацію для підтвердження своєї відповідності. Виробництво органічної агропродукції у Франції характеризується давньою історією розвитку та нормативно-правового забезпечення, широким залученням фермерських господарств, які розміщуються у всіх регіонах країни, вивіреною природними умовами і роками праці спеціалізацією, товарною насиченістю внутрішнього ринку та різноманітними видами збуту на ньому. І хоча у виробництві органічної продукції в останні роки в країні спостерігається деяке сповільнення темпів зростання, держава використовує всі наявні можливості (економічні, пропагандистські, адміністративні – організаційні тощо) для подальшого розвитку цієї сфери. Незважаючи на розгалужене товарне виробництво органічної продукції, країна залишається провідним імпортером даного виду товарів, у тому числі й з України.

Звичайно, що Україна не може похвалитися такою історією виробництва органічних товарів, яка сягає віків, та такою чіткою і роками вивіреною нормативною базою як у Франції, але, надихнувшись прикладом, здійснює цілеспрямовані кроки у напрямку виробництва безпечної для споживача агропродукції, забезпечення безвідходних виробництв, збереження ґрунтового покриву та біорізноманіття. Сьогодні, коли 30% сільгоспугідь в країні не можливо використовувати через військові дії, окупацію або мінування, а частина підприємств призупинила свою діяльність, ефективні, іноваційні та ресурсозберігаючі техніки та технології виробництва продуктів харчування є надзвичайно необхідними. І величезні можливості для цього має органічне землеробство. Адже органічне агровиробництво зі своїми чотирма принципами: здоров'є (для людей), екологія (для ресурсів), справедливість (для виробників) і турбота (про нашу планету) в сучасних умовах можна розглядати як місію виживання або філософію

і це добре розуміють як законодавці, так і держслужбовці, а також господарники та виробники. Незважаючи на ризики та виклики, виробництво органічної продукції може відігравати значну роль як зараз, так і після завершення війни завдяки обмеженому залученню зовнішніх ресурсів, комплексному підходу до господарювання та розвитку територій.

АНОТАЦІЯ

Представлений розділ до монографії «Публічне право, права людини та децентралізація у Франції та Україні: від історії до європейської інтеграції» присвячений ретроспективному аналізу законодавчого забезпечення виробництва агропродукції в даних країнах. На основі генези формування законодавчої бази розвитку виробництва органічної продукції прослідковується розвиток формування вимог до виробництва органічних товарів, забезпечення гарантій його якості, про що свідчить відповідне маркування, яке підтверджується сертифікатом, уповноваженої на це інституції. Наголошується на тому, що країни мають національну систему законодавства щодо виробництва і реалізації органічної продукції, яку узгоджено з європейськими вимогами. Визначаються фактори, які сприяють розвитку національних ринків органічної продукції. Наводиться товарна і регіональна структура французького і українського органічного ринків. Підкреслюється розвиток органічного виробництва аграрної сфери України в умовах військової агресії РФ, її експорторієнтованість, зокрема і до Франції.

Література

1. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства і сільських територій в Україні на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://green.ucci.org.ua/wpcontent/uploads/2016/11/8_2_Basic_Material_UKR.pdf

2. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄС) № 2092/91. URL: https://www.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf.

3. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 № 425-VII із змінами, внесеними згідно із Законом № 191-VIII від 12.02.2015, //Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – №21. – Ст.133.

4. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.

5. Про затвердження Національної економічної стратегії України на період до 2030 року: Постанова Кабміну від 03.03.2021 р. №179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>.

6. Про затвердження порядку (детальних правил) органічного виробництва та обліку органічної продукції: Постанова Кабміну України від 23 жовтня 2019 р. №970/ Урядовий кур'єр від 06.12.2019. № 235.

7. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабміну від 15.11.2024 р. №1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>.

8. Бурковська А.В., Бурковська А.І. Перспективи розвитку ринку органічної продукції на прикладі Франції. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11201/1/93-95.pdf>.

9. В Україні потрібно робити акцент на стратегії органічного ринку, його розвитку та збільшенні виробництва. URL: <https://organicukraine.org.ua/c/blog/3576>.

10. Гончарук І.В., Ковальчук С.Я., Цицюра Я.Г., Лутковська С.М. Динамічні процеси розвитку органічного виробництва в Україні. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 478 с.

11. Історія органічного землеробства. URL: <https://biochem-service.com.ua/blog/istoriya-organichnogo-zemlerobstva/>.

12. Кльопова І.Г. Етапи становлення стандартизації та сертифікації сільськогосподарської органічної продукції в державах-членах Європейського Союзу/ *Актуальні проблеми держави і права*, 2021. URL: <http://www.apdp.in.ua/v91/11.pdf>.

13. Милованов Є.В. Правові засади регулювання органічного виробництва в країнах ЄС./ *Економіка АПК*. 2018. № 5. С.115– 120.

14. Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства. Досвід інших країн: К.; 2013 URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/03/FiBL_PossibilitiesOfStateSupport.pdf

15. Наукові основи виробництва органічної продукції в Україні: монографія / за ред. д-ра с.-г. наук, проф., акад. НААН Я.М. Гадзала, д-ра с.-г. наук, проф., чл.-кор. НААН В.Ф. Камінського. – К.: Аграрна наука, 2016. – 592 с.

16. Органічне землеробство та кліматичні зміни: як підлаштовуються вітчизняні виробники. URL: <https://superagronom.com/articles/473->

organichne-zemlerobstvo-ta-klimatichni-zmini-yak-pidlashtovuyutsya-vitchiznyani-virobniki.

17. Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення: монографія/ [М. В. Шульга, Н. Р. Малишева, В. В. Носік та ін.]; за заг.ред.проф. М.В.Шульги. – Харків : Юрайт, 2020. 308 с.

18. Органічні та локальні продукти в колективному харчуванні Франції – як це працює. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-and-local-food-in-catering-fr/>

19. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://minagro.gov.ua/naryamki/organichnevirobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini/>

20. Орел А.М., Дяченко В.В. Сучасні аспекти розвитку органічного землеробства в умовах сталого сільського господарства. Економіка та суспільство. 2023. №48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-91>.

21. Офіційний веб-сайт Федерації органічного руху України. URL: <https://organic.com.ua>.

22. Скороход І.С., Сніжок С.Ю. Проблеми та перспективи розвитку ринку органічної продукції України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Вип. 45. С. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-45-13>.

23. Статистика про органічний сектор Франції від Французького державного агентства розвитку та просування органічного сільського господарства “Агенція Біо”, 2017 р. (Agence Bio): URL: www.agencebio.fr/pageEdito.asp?IDPAGE=196&n2=130

24. The World of Organic Agriculture Statistics & Emerging Trends 2024. URL: https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1747-organic-world-2024_light.Pdf.

25. Le Programme «Ambition Bio 2022» présenté à l’issue du Grand Conseil d’Orientation de l’Agence BIO URL: https://www.agencebio.org/sites/default/files/upload/documents/4_Chiffres/ActesEvenements/Autres/180625cp_-_programme_ambition_bio_2022.pdf.

**Information about the author:
Rybachek Valentin Kindratovich,**

Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor at the Department of Constitutional,
International of Right and Civilly – Legal Disciplines
Kyiv University of Intellectual Property and Rights
210, Kharkiv highway, Kyiv, 02121, Ukraine